

6. Joseph A. Science and its history a Reassessment of the Historiography of Science. Boston Studies in the Philosophy and History of Science. Aviv University and York University. – Toronto, 2008. – 531 p.

7. Folta Jaroslav. What to do with the 20th Century in the History of Science and Technology? (Problems of historiography of science and technology). Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum New series. – 2007. – Vol.9. – P.3–15.

8. Simonenko O. D. Istorija tehniki i tehniceskikh nauk: filosofsko-metodologicheskij aspekt jevoljucii discipliny: monografija. – Moskva: IJET RAN im. S. I. Vavilova, 2005. – 218 s.

9. Hankins Thomas L. In defence of biography: the use of biography in the history of science Hist. Sci. 1979. – P.1–16.

10. Solov'ev Je. Ju. Biograficheskij analiz kak vid istoriko-filosofskogo issledovanija // Voprosy filosofii. – Moskva: RAN, 1981. – №7. – S.115–126.

11. Chyshko V. I. Biografichna tradycja ta naukova biografija v istorii i suchasnosti Ukrainy. – K., 1996. – 240 s.

12. Kelle V. Zh. Social'naja istorija estestvoznaniya i tehniki. Metodologicheskie problemy // Istorija nauki i tehniki. – 2002. – №10. – S.40–44.

13. Mirskaja E. Z. Nauchnye shkoly kak forma organizacii nauki (sociologicheskie problemy) // Naukovedenie. – 2002. – №3. – S.8–24.

14. Hramov Ju. A. Nauchnyj lider i ego harakternye cherty // Naukovedenie i informatika. – K.: Nauk. Dumka, 1986. – Vyp.27. – S.81–91.

15. Zhornik N. I. Dejatel'nost' nauchno-tehnicheskoi shkoly fiziki processov rezanija materialov professora M. F. Semko // Rezanie i instrument v tehnologicheskikh sistemah. – 2003. – Vyp.64. – S.89–102.

16. Koval'chenko I. D. Metody istoricheskogo issledovanija. – Moskva: Nauka, 1987. – 440 s.

17. Kalakura Jaroslav. Intelektual'ne spivtovarystvo ukrai'ns'kyh istorykyv: dialog pokolin' chy konflikt metodologij // Ejdos. Al'manah teorii ta istorii' istorychnoi nauky. – 2009. – №4. – S.262–269.

18. Sancevich A. V. Metodika istoricheskogo issledovanija. – K.: Naukova dumka, 1990. – 196 s.

Tverynykova O. Ye., candidate of historical sciences, associate professor, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (Ukraine, Kharkov), tveekhpi@ukr.net

Theoretical and methodological bases of the electro technical industry development in Ukraine

The theoretical and methodological bases of the development of electro technical science and education are explained. It is determined that research on the history of the development of the industry is based on the interdisciplinary theoretical and methodological basis, that is, on the system of methods of both historical science and related branches of philosophy, sociology, and scientology. It was found out that the methodological basis of the study of the electro technical science history is a system of principles and basic approaches to cognition and dialectics. The scientific research used the principles of historical science: objectivity, scientific, historicity, comprehensiveness, systematicity, specificity, as well as the principle of relying on historical sources and the principle of historiographical tradition. On the basis of the modern methodological base, observing scientific principles and applying a set of methods, some changes were discovered, which took place in the development of the electro technical industry under the influence of technological progress, against the background of socio-political changes.

Keywords: electro technical science, historical and technical researches, methodology, theoretical research, Ukraine.

* * *

УДК 34:93(045)

Чернищук Н. В.,
кандидат історичних наук, Вінницький
національний аграрний університет
(Україна, Вінниця), chernishhuk@ukr.net

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРАВА

Виявлено перші основні історичні прояви юриспруденції та її значення в суспільстві. Досліджено етапи зародження та розвитку права як науки. Висвітлено загальні закономірності та специфічні особливості походження права і функціонування у відповідний історичний період.

Ключові слова: право, об'єкт права, предмет права, історія держави, юридична наука.

Вивчення процесу виникнення права має не тільки чисто пізнавальний, академічний, але і політико-практичний характер. Воно дозволяє глибше зрозуміти соціальну природу права, його особливості і риси, дає можливість проаналізувати причини й умови його виникнення і розвитку. В юридичній науці питання виникнення права відносять до найбільш дискусійних. Вивчення права та його сутності неможливе без виявлення комплексу причин та передумов, що викликали його появу. Вирішення цієї проблеми передбачає використання сучасних даних багатьох інших наук – історії, археології, антропології, етнографії тощо. Право – це система загальних загальнообов'язкових, формально-визначених правил поведінки, які встановлюються, охороняються і гарантуються державою з метою врегулювання найважливіших суспільних відносин.

Актуальність теми полягає в тому, що право є надзвичайно важливою наукою для суспільства, адже завдяки йому справедливо регулюється розвиток відносин між людьми.

Постановка проблеми. Наука про правознавство в сучасному суспільстві відіграє підвищену роль, зростає її соціальний престиж, що в свою чергу ставить високі вимоги до знань про науку в цілому. В сучасних умовах ці вимоги стрімко зростають, стимулюючи поглиблення досліджень сфери правознавства в більш повною обсязі, в єдності всіх її сторін. Такий аналіз передбачає ґрунтовний аналіз з початку її зародження і подальшого її розвитку.

Метою даної статті є здійснення комплексного історико-наукового аналізу зародження та становлення правознавства як науки у світі.

Історія виникнення та розвитку права як науки знайшла своє відображення у працях науковців: А. Малікова, В. С. Макаруча, О. О. Шевченка, О. Е. Лейста, С. С. Алексеєва, Ж.–Л. Бержеля, Д. Д. Грімма, В. В. Дудченка, С. О. Муромцева, Ю. М. Оборотова, М. М. Коркунова, А. Ф. Крижановського, В. С. Нерсесянца, Й. О. Покровського, Р. А. Ромашова, Р. О. Халфіна та інших відомих дореволюційних та вітчизняних правознавців.

Історичний опис самого процесу зародження та подальшого розвитку юридичної науки передбачає визначення предмета і об'єкта дослідження права. Як і кожна наука, правознавство має свій предмет. Саме предмет визначає самостійність науки, її специфічні властивості та місце у сфері наукового пізнання дійсності. Водночас предмет права створюється фактично всією системою юридичних наук. Це пояснюється тим, що галузеві та інші юридичні науки вивчають лише окремі сфери, аспекти держави і права або історію державно-правового життя та не можуть надати цілісного і повного уявлення про державно-правову організацію суспільства. З огляду на те, що предмет дослідження будь-якої науки є основою розуміння її сутності, специфіки і призначення, його чітке визначення має бути одним з головних завдань, яке має виконувати та чи інша наука. Предмет права – це динамічна категорія, що постійно уточнюється.

Відповідно до цієї дефініції у структурі предмета права можна виокремити такі дві змістові складові:

– сутнісні властивості (сутність, соціальне призначення) держави та права, а також інших пов'язаних з ними явищ суспільної дійсності;

– найбільш загальні та специфічні закономірності виникнення, розвитку і функціонування права, а також інших пов'язаних з ними явищ.

Предметом науки і права є історія виникнення, становлення, розвитку різноманітних типів і форм держави і права, а також державно-правових інститутів і суспільно-політичних систем, що функціонували на території України в їхній історичній конкретності та хронологічній послідовності.

Об'єкт права – це норми права, а також інші пов'язані з ними явища суспільної дійсності, що пізнаються через узагальнені про них уявлення та поза межами конкретного історичного періоду [5].

Історія держави і права є важливою складовою історії нашого народу, яка загальними і специфічними науковими методами виявляє закономірності розвитку державотворчих процесів і правових систем. Саме тому історія держави і права, маючи чітко визначений предмет дослідження, належить до юридичних, державно-правових дисциплін. Вона охоплює розвиток усіх аспектів еволюції держав – державного механізму, форм державної єдності, права.

Юридична наука виступає в рамках поділу наукового поля на блоки у якості відносно самостійної підсистеми. Таку систему прийнято називати системою юридичних наук. Юридична наука вивчає, по-перше, процес зародження та розвитку права як соціального явища, по-друге, стадії розвитку і їх причини під призою еволюційного розвитку людства, і, по-третє, відповідає на запитання під впливом яких соціальних процесів відбувався розвиток даної науки. Цілковитою закономірною вважається, що вивчення минулого досвіду може надати знання для використання їх в майбутньому, та навіть для уникнення певних помилок у відносинах державно-правового характеру. Право є найвищим рівнем суспільного знання, адже воно визначає сам зміст відносин, конкретизує поведінку суб'єктів, гарантує передбачуваність їх дій. На джерела права, як зовнішнього аспекту права, покладена роль забезпечення його формальних характеристик, в тому числі і соціального спрямування. Соціально орієнтоване джерело права набуває вирішального значення у закріпленні та гарантуванні таких базових цінностей, як належний рівень соціальних свобод, непорушність прав та всезагальна рівність. Крім того, воно виступає як ефективний засіб орієнтації людей у питаннях змісту та цілей життя, у формуванні системи цінностей [1, с. 245].

Перші уявлення, згадки та взагалі реальні факти про правові джерела можна знайти ще у древній міфології, за часів релігійної покори в земному житті. Символічними відображеннями верховенства закону, права тощо, наприклад у древніх єгиптян була богиня Маат, у древніх греків – Феміда з вагами правосуддя. Історично як самостійна галузь суспільних наук юридична наука виникла ще у Давньому Римі в к. IV–III ст. до н.е. (лат. *jurisprudentia* – знання права), що в подальшому стала основою для становлення європейської юридичної науки Середньовіччя і Нового часу [2, с. 680]. Так, знання про право були викладені в роботах великих мислителів Древньої Греції – Платон (427–347 рр. до н.е.) і

Аристотель (384–322 рр. до н.е.), а також Древнього Риму – Гай, Ульпіан, Модестин, Павел, Папініан; вони вбачали зміст юридичної діяльності в трьох її складових: *agere* – керувати юридичними діями сторін, *scrivere* – складати документи та *respondere* – давати поради, консультувати.

Перші прояви юриспруденції виникали по мірі розвитку законодавства у вигляді загальнообов'язкових приписів та правової науки. Так, навіть загальні поняття юридичної науки включалися в систему початкової освіти. Берегинею та продовжувачкою розвитку юридичної освіти залишалася довгий час Візантія.

В Західній Європі часів раннього Середньовіччя спеціальної юридичної освіти ще не існувало. Проте, в X ст. в Павії (Італія) була заснована школа, де викладали лангобардське право. В кінці XI ст. в Болоньї виникає перша школа права, котра з часом реорганізувалась у Болонський університет, де вже в XII ст. навчали римському праву студентів країн Європи. В XII–XV ст. в країнах Західної Європи стрімко зростає кількість університетів (Оксфордський, Кембріджський, Паризький), де провідним факультетом вважався юридичний. Юриспруденція вважається за культурну цінність, що набирає оборотів по своєму розповсюдженню та розвитку. Відомі юристи Італії, Англії, Франції, Німеччини протягом багатьох десятиліть вивчають теорію права та успішно застосовують з вдосконаленнями на практиці. Західноєвропейські юристи у своїй діяльності одразу ж розмежовують право і релігію з політикою, крім того в своїй діяльності зорієнтовані вже більш на практичні застосування права, ніж лише на теоретичні, що було розповсюджено раніше.

Стрімкий розвиток права набирає нових обертів вже в XV ст., підтвердженням цьому є твори Фортеск'ю «*De laudibus legum Angliae*» («Похвала законам Англії») і Літлтльтона «*Tenures*» («Землеволодіння»), присвячені проблемам розвитку публічного права, а другий – приватного [3, с. 351].

Хотілося б також згадати про характерні риси, що притаманні юридичній науці держави Росії. Перші спроби ввести юридичну науку для вивчення у вищих навчальних закладах датується приблизно XVI ст., де предмет мав назву «правосуддя духовного й мирського». В 1715 р. Петру I був представлений до розгляду «Проект про заснування в Росії академії політики на користь державних канцелярій».

На території України осередками права були такі вищі навчальні заклади: Київський імператорський університет святого Володимира (Київський національний університет імені Т. Шевченка), заснований 8 листопада 1833 р., Харківський імператорський університет (Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»), заснований 5 (17) листопада 1804 р. імператором Олександром I, Львівський університет (Львівський національний університет імені Івана Франка), заснований 1661 р. (юридичний факультет з кінця XVIII ст.) тощо. Всі ці процеси вплинули на розвиток історичних знань та історичної думки. Широко розгорнулися збирання й публікація історичних джерел і пам'яток історичної думки, стали створюватися й діяти історичні товариства й установи [4].

Важливий етап в історії правознавства пов'язаний з ім'ям К. Маркса, Ф. Енгельса і В. І. Леніна, котрі розробили вчення про право з матеріалістичної, класової позицій.

Марксистсько–ленінська теорія права не втратила своєї значущості й зараз, в умовах критичного до неї ставлення та переходу до ринкової економіки, проте не в чистому вигляді, хоча й з значним запозиченням ідей.

В ХХ–ХХІ ст. юридична освіта набула шаленої популярності по всьому світу. Це пов'язано з потребою правового регулювання суспільних відносин в сучасних державах. В кожній розвинутій державі є університети, де випускають юристів, є навіть спеціальні школи, коледжі, академії, де готують фахівців по конкретній галузі права. Пильна увага до теоретичних досліджень права приділяється і в даний час. Так само вивчаються всі сторони та аспекти права, що несуть собою наукову та практичну зацікавленість. Сучасний стан правознавства є досить складним комплексом юридичної науки.

Таким чином, право має древні витoki та надзвичайно багату та різноманітну історію. Внаслідок стрімкого розвитку відносин між людьми, зокрема міжнародних відносин, з'явилася потреба в чітких, встановлених правилах, які могли справедливо регулювати відносини. Не було такого періоду в історії коли б юридична наука не розвивалася, вона постійно перебувала в процесі вдосконалення. Можна з впевненістю стверджувати, що право як юридична наука – це колиска світової цивілізації, це знання про велич та всеосяжність права і держави, що була досягнута нашими предками ще за часів сивої давнини.

Список використаних джерел

1. Маликов А. Введение в общую теорию юридических наук / А. Маликов. – К.: «К. И. С.», 2005. – 245 с.
2. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн / В. С. Макарчук. – К.: Атака, 2006. – 680 с.
3. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн / О. О. Шевченко. – К.: ТОВ «Олан», 2005. – 351 с.
4. Дмитрієва Т. І. Розвиток історичної науки в Україні [Електронний ресурс] / Т. І. Дмитрієва, Г. М. Красніцька. – Режим доступу: <http://intkonf.org/dmitrieva-t-i-krasnitska-g-m-rozvitok-istorichnoyi-nauki-v-ukrayini/>.
5. Об'єкт і предмет теорії держави та права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1376102545038/pravo/obyekt_predmet_teorii_derzhavi_prava.

References

1. Malikov A. Vvedenie v obshchuyu teoriyu juridicheskikh nauk / A. Malikov. – K.: «K. I. S.», 2005. – 245 s.
2. Makarchuk V. S. Zagal'na istorija derzhavy i prava zarubizhnykh kraï'n / V. S. Makarchuk. – K.: Ataka, 2006. – 680 s.
3. Shevchenko O. O. Istorija derzhavy i prava zarubizhnykh kraï'n / O. O. Shevchenko. – K.: TOV «Olan», 2005. – 351 s.
4. Dmitrijeva T. I. Rozvytok istorychnoi' nauky v Ukrai'ni [Elektronnyj resurs] / T. I. Dmitrijeva, G. M. Krasnic'ka. – Rezhym dostupu: <http://intkonf.org/dmitrieva-t-i-krasnitska-g-m-rozvitok-istorichnoyi-nauki-v-ukrayini/>.
5. Ob'jekt i predmet teorii' derzhavy ta prava [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://pidruchniki.com/1376102545038/pravo/obyekt_predmet_teorii_derzhavi_prava.

Chirnishchuk N. V., candidate of historical sciences, Vinnytsia National Agrarian University (Ukraine, Vinnytsia), chernishchuk@ukr.net

The history of initiation and development of science of law

This article reveals the first major historical manifestations of jurisprudence and its significance in society. The stages of the origin and development of law as a science are investigated. The general laws and specific features of the origin of law and functioning in the corresponding historical period are highlighted.

Keywords: law, object of law, subject of law, history of the country, legal science.

УДК 94(477.82=411.16):323.11

Універсал С. О.,
магістр історії, Східноєвропейський
національний університет ім. Лесі Українки
(Україна, Луцьк), Seruy50@ukr.net

До історії єврейської громади Волині

Висвітлюється історія єврейської громади Волині від найдавніших часів до початку ХХ ст. Простежено причини, динаміка та правові умови єврейської міграції на територію краю, особливості матеріальної культури та духовного життя волинських євреїв. Особливу увагу звернуто на політику держав (Велике князівство Литовське, Річ Посполита, Російська імперія) щодо єврейського населення упродовж окресленого періоду.

Ключові слова: Волинь, євреї, юдаїзм, кагал, державна політика.

З найдавніших часів Волинська земля була поліетнічним краєм. Тут проживали представники різних етнічних груп та релігійних конфесій. Одним з найбільш чисельних етносів краю (окрім поляків, чехів, німців, росіян) були євреї.

В усі часи юдеї були активною частиною волинського соціуму, особливо міського. Дослідження історії місцевих євреїв дасть змогу сформувати цілісне бачення політичного, економічного, соціального та культурно–освітнього розвитку Волині, проаналізувати характер міжетнічних, міжконфесійних відносин в краї в добу середньовіччя та нового часу.

Мета розвідки – прослідкувати історію єврейської громади Волині від найдавніших часів до початку ХХ ст.

Окремі аспекти історії єврейської громади Волині висвітлено у працях І. Лутая [27] та А. Бородія [24]. Проблемам соціально–економічного розвитку єврейських громад присвячено публікації А. Каустова [5], Ю. Сеньків [3], Я. Ісаєвича [6], А. Куліка [12], Я. Хонігсманна [8].

Релігійне та культурно–освітнє життя юдеїв Волині було предметом уваги дослідників І. Рудницької [13], М. Пітіка [14], А. Мелешенко [22]. Чи не найбільше публікацій висвітлюють становище євреїв Волині періоду її перебування у складі Російської Імперії. Цій проблемі присвячено розвідки Ю. Поліщука [23], В. Любченко [26], І. Мельник [17], В. Доценко [15].

Комплексного видання, що охопило б усю історію волинського єврейства, на сьогодні не існує.

Перші згадки про євреїв на території сучасної України датуються II–I ст. до н.е. На думку багатьох дослідників, найбільш ранніми свідченнями їх присутності на українських землях в окреслений період часу є семітські написи, які зустрічаються в грецьких містах Боспорського царства. Вони датовані часами Митридата VI Євпатора (109–63 рр. до н.е.) – царя Малоазійської держави Понт. Відомо, що в Понтійських містах Малої Азії у I ст. до н.е. проживало чимало юдеїв. Ймовірно, перші євреї, що оселилися в містах Північного Причорномор'я – Херсонесі, Тірі, Ольвії в перші століття нашої ери, були вихідцями саме з цих малоазійських міст [1, с. 7–8].

В IX ст. чимала юдейська громада вже проживала в Києві, про що свідчить наявність у місті єврейських кварталів та дані писемних джерел. На території Волині євреї оселились не раніше XIII століття. Перша згадка про них датується 1288 р. Описуючи похорон володимирського князя Володимира Васильовича та реакцію на цю подію мешканців міста Володимира,